

Лесковац • Број 1, година I, Март 2004.

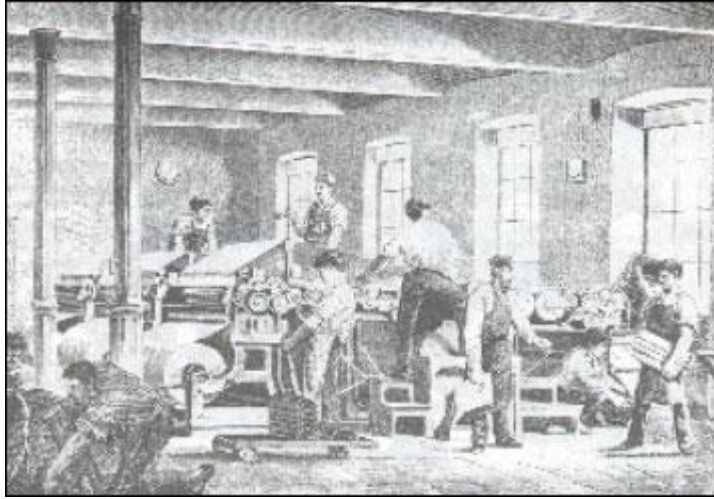
Неукоричена књига
пише Саша Хаџи-Танчић

Град на Морави

Шта вам је, мислили сте долазећи овамо да ће те са свих страна чути песму: "Ој Мораво, моје село равно!" И фруле ...као да и вас пита јунак приповедачке прозе Миливоја Перовића, скривеним покретом своје моравске душе афективног и нагонског бића. "Ова црна моравска земља не лепи се само за ципеле – за само срце човеку она пријања", каже се још у Перовићевом Граду на Морави: Наш град је одувек живео затурен у великој равници као у пустињи. Био је стар али непознат, није имао ни записа ни историје. Био је међа севера и југа, шумовите хајдучке Србије и fine медитеранске цивилизације, па су га тако обе стране изостављале и заборављале. Ту се никад није водила велика битка, није била ничија престоница нити се ту родио какав славан човек. Изникао из мочварног тла, у кукурузовој земљи и међу насадима конопље, и осуђен да се никад не попне у висине и да буде видљив из даљина. Око њега није било великих шума, па чак ни камена од кога се зидају куле и дигу споменици. Све је била само земља, мека и тамна од наноса и трулежи.

Лесковац у овом времену

Темељи се на мање или више историјском континуитету од прадавних до наших времена, а у тај континуитет уплетена је нит нашег од прасловенских до модерних дана. Својом дубљом димензијом чини ниску властитих суочавања са искуством човековог духа, са искуством историје, са пресудним питањима свог порекла и битисања. С тим, дакако што је реч о идентитету који у легенди, традицији, историји и у нашем времену тражи и сагледава један савремен град и поднебље, омогућујући, на тај начин, стварање услова у којима се сучељавају два искуства: историско и модерно. И тако бар у времену ближе одређен, не би ли се, пред собом бар, оправдао, има, наиме, у овом граду доста знакова да се у начину живота, у његовом говорном језику, нешто битно мења. Иако је живот у њему одређен дахом и духом прошлости, он живи и наставља да траје са становишта овог времена.

Испред библиотеке ћемо се састати

Испред Библиотеке, ту ћемо се састати. Нема загонетније везе између праоблика састајања и овог сувереног поретка симбола читања. Путања имагинарне свести властитим трагом оживљава и вреднује духовни садржај дела. У свом коначном освешћењу носи поруку о човековој сталној вези са историјом. У том смислу однос града и библиотеке добија трајно актуелну важност, јер повезује духовне области које се у свести модерног човека допуњују и условљавају као аспекти јединственог животног садржаја. Под библиотеком, у њеном културном и историјском аспекту подразумевамо фонд остварених и потврђених вредности конституисаних у облику институције. И у свом цивилизацијском и у свом практично – организационом облику она је друштвено – историјска категорија и, према томе, подложна верификацији и критеријумима разних стручних дисциплина.

У читаочевој свести библиотека је један облик митизованог искуства који делује као инспиративни *topos* и као готов образац и савршен узор. Библиотека је и медиј и духовна клима у којој мисао, односно дело, настају. Наравно, дело не настаје изван простора и историје, оно је укоричено у књигу. Интегритет њене мисије преузимамо и чувамо једино ако је схватимо у њеном динамичком аспекту – зато смо се овде и састали, испред Библиотеке.

Чаролије града књиге

Чаролија атмосфере града у чијем је средишту Библиотека осети се одмах чим се изађе на Широку чаршију, чија традиционална архитектура уз музику модерних кафића доноси поздраве прохујалог доба, које као да жели да каже како је живот леп. Да је живот леп најбоље, пак, показују румена, насмејана лица дечака и девојчица пред улазом у Дечије одељење. Са ових двери старији ученици са узајмљеним књигама у руци, преслишавајући се наглас, понављају наслове дела школске лектире. Промукли гласови средовечника и пензионера, помешаних са жагором младих, подсећају на њихово сарадништво са Библиотеком којој су привржени од детињства.

Цео крај дише духом књиге. Узане улицице које воде у центар града зацело се уливају у улазе Библиотеке. Многи се сећају наивне хвале књизи, мајци читања, која прича о чаролији Гутенбергове галаксије, надмено потиснуте Маклуановим "светским селом".

Попут драгуља, својом особитом дражи, књиге дочаравају слику места када су, још нове и блиставе, доминирале полицама,

украшавајући их. Те књиге оживљавају атмосферу оног времена када су књигобусом разношене корисницима. Искрсавају и слике дедова, очева отаца, који господски доконо, испред Читаонице, прелиставају штампане на специјалним држачима за новине.

Чаролија се и наставља Читаоницом, где усамљеници меланхолично размишљају. Можда инспирише на писање романтичних стихова и подстиче бујну машту. Уметничке слике по зидовима, у друштву са пијанином и књигама, показују да није без основа њихова сродност речју, бојом и звуком. Но спољна хука моторних возила, помешана са уједначеном тишином, односи чаролију и враћа у прозаичну стварност данашњице. А већ нама кочоперна зграда у којој је смештена Библиотека подсећа на скорију прошлост као "memento mori" назаком пролазности. Поетика чаролије сатерана је у резерват прошлости оних делова града, који су у директној вези са судбоносним тренуцима у животу Библиотеке.

С једне стране вишеспратнице, с друге дућани са занатским радњама из почетка прошлог века, видљивом аутентичношћу оживљавају чаролију атмосфере Домановићевог доба, кад је овде професоровао. Лесковац је Библиотеку назвао његовим именом, пошто није имао срећу да се нико од његових житеља уврсти у ред славних, а можда и због три његове приповетке, овде настале. Бар се град угурао у књижевну заоставштину славног писца, кад већ није сачувао свеже обојену кућу на углу две улице, са гвожђем окованим улазним вратима, у којој је с породицом извесно време принудно обитавао. Шта је очекивао у Лесковцу? Сиромаштво, патњу, прогон, да би узвратно написао "Позориште у паланци" о које се отимају још два места пишчеве усудности (Врање и Пирот).

Ипак, захваљујући Завичајном одељењу, Библиотека може да пружи драгоцене податке из живота овдашњих величина. Бочна одаја у витринама складишти и чува богату грађу из ранијег доба – рукописе, фотографије, разгледнице, сувенире, копије.

Две оделите одаје класично опремљене, Позајмно и Научно одељење, са магацином за књиге и неизбежним свежњевима периодике и комплетима новина, пружају слику библиотечког уздарја, мада нова технологија заштите и "лечења" књига и ту ремети дах прошлости.

У управничковој канцеларији, иза пространог прозора, сто је са рачунаром, поред стола сточић са столицама за разговоре с гостима, крај супротног зида витрина са старом и ретком књигом, на бочном зиду уметничке слике и књигама које он воли да чита. Пред њом у обновљеном простору обделевају млада уредница књижевнопедагошке делатности, двоје хакера, рачуновођа и управничкова секретарица. Три урамљена цртежа овдашњег писца и сликара на зиду подсећају на негдашње крајолике са одељењима Библиотеке. Сећање на раније дане води до оног послератног корзоа којем завештано "служе" Девојке са корзоа барда лесковачког сликарства, кафкијански заточене у тесној канцеларији секретара Библиотеке, на које бацамо чежњиве погледе, с уздахом. Многобројне трговачке фирме и објекти на прометним местима оживљавају призоре свакодневног Лесковца или носе успомене на ранији град. Крај градске реке искрсава доживљај времена које неумитно отиче, док мостови на реци подсећају на трајање. Лиснате крошње дрвећа расутог по оближњем парку и око дивних цркава, које духовно допуњују поетику града, дочаравају слике старог, а цвркут птица надахњује будућег великог литерату на невеште стихове до прве збирке, која ће се наћи у завичајном храму књига. Одатле ће потражити пут до врхунца славе, али ће корени његовог стваралаштва остати чврсто везани за тол одакле је поникао, за родно место Лесковац и његову Библиотеку.

Именом Радоја Домановића

Пред нама је Радоје Домановић, поштен и племенитог лица. Скупио је на гомилу све што је сматрано рђавим у Србији, као Гогољ у Русији, све неправде које се врше на оним местима и у оним слојевима где се од човека тражи највише правичности, и све је то исмејао.

Зар не бисмо били охрабрени кад би уметник нашег доба и нашег језика понудио савременом покољењу дело толико критичко? Јер зло се није много смањило, а жудња за правдом још је неутољена. Домановићево дело и присуство у Лесковцу подстакло је да се Народној библиотеци даде његовим именом.

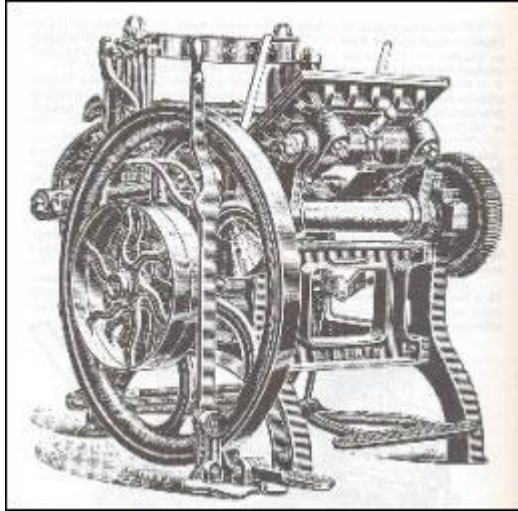

Одређење према времену

Испуњавајући "идеју своју и свог времена" библиотеке, иначе, созревају споро и дуго, на светлости вишедеценијског прегалаштва, а по свом устројству подсећају на вишедимензионално огледало у коме препознајемо дух различитих етапа и раздобља у којима су проживеле своје стваралачке заносе.

Настојање и развијање читаонице и књижница, а од књижница библиотеке у Лесковцу, упућује истовремено на истоветне или сличне појаве у другим српским срединама, што само по себи говори о природи и особеностима стања духа из којег њихова мисија произилази, по којем се њихов смисао и функција указује и у својој данашњој актуелности. У календару проучавања лесковачког библиотекарства допринос читаонице и књижница заузима особено место, посебно с обзиром на битна значења нашег укупног књижног наслеђа.

За првом јавном библиотеком, оснивају се и одржавају нове, наменске, пре свега оне које ће одговарати значају просветне установе. Таква стецишта књига и периодике имала су веома значајно место и улогу "да потпомажу и књижевност, распростиру образовање и развитак у народу и многе друге ползе приносе и појединим у општини". Где настану, труде се да се одрже и утврде својом важношћу. Осмишљавају се и потпунија упуства шта треба чинити, од обезбеђивања услова (смештај) до циљева (да шире и утврде хришћански морал у народу, да снаже родољубље, да упознају с појмовима најпречим народу у животу и за живот.

Озрачја

Народна библиотека у Лесковцу је у пуном стваралачком преображају, па је рано за целовитије закључке о њеном месту и значају у савременој породици српског библиотекарства.

Ведрином времена из којег је настала (одмах по ослобођењу од Турака) озрачила је и тмурне видике времена два наредна ослобођења (Први и Други светски рат). Зато између града и његове библиотеке никад није било спора толике јачине да доведе до њеног утихнућа.

Народна библиотека, раније Читаоница, представља важан стуб у духовном и културном развоју града на Ветерници. Да је тако назовемо – велика школа уметности и науке истовремено доноси стишан мир, камерне тонове, дисциплиновано сећање, извеснији начин постојања. Али просторна тескоба негативно се одражавала и одражава се како на степен радног домашаја и изражајну пуноћу, тако и на укупну делатну успелост.

Са спољашњих, крупних и видљивих планова, овде се нагло скреће ка опажању унутарњег, ка бројчаном "снимању" књижних фондова и њиховог стања.

Компјутеризација следи као сублимација и круна преоријентације. Нове технолошке тенденције омогућавају јој нову зрелост. Комплементарност технолошки иновативног са снажном имагинативном компонентом, у накнадном поступку, на почетку двадесет првог века и трећег миленијума, ево, бујно се расцветава.

Стециште

Библиотека је, осим што је најважнија институција културе и духовности једне средине, и најживље стециште креативности. Подсећа на калеидоскоп у коме се непрестано размењују и читају књиге, говори се о њима на различитим предавањима, радионицама, дискусионим групама и програмским вечерима, њима у част организују се изложбе, различити културни догађаји, посете, пројекти, доделе признања и најаве библиотекарских и информативних скупова.

Додатна енергија преноси се из прошлих у наредну годину. Очекује се да финансирање буде далеко веће, а самим тим и читава концепција програма раскошнија и гламурознија.

Док размишљамо о слободном приступу електронским изворима, при чему имамо у виду како рефералне базе података тако и електронске часописе у пуном тексту, на искуствима и думетима постигнутог сагледавамо стратегију развоја и визију, осмишљавамо непосредно пријатан амбијент у делу стамбеног објекта ненаменски одређеног за рад Библиотеке. Настојимо да осавременимо услове рада, затим маркетинг библиотечких услуга, улазни и излазни квалитет, као и библиотечко – информациони систем, тим пре што инфраструктура није изграђена међу корисницима у Лесковцу.

Прозор за бескрајно читање

Сваки податак из живота лесковачке Библиотеке изненади, неочекивано, новим значењима. Рани подаци, суочени с најновијим, изненада блесну чудесним сјајем, отворе сасвим друге димензије, или потамне. Библиотека је преузела сав ризик историје. Представља, и јесте, својеврстан стваралачки дијалог с књигом, с културом, с науком и љубављу.

Враћање почетку јесте увек најснажнија и најузбудљивија опсесија. Све је, у ствари, у том кругу између јуче и данас, између памћења и заборавља, између два стања духа као између две ватре, хладне и ужане. Време лесковачке Библиотеке заправо је време тихе озбиљности, када је идеја рађала облик. А она сама је, у ствари, не само један прозор за бескрајно читање, већ трагање за замишљеним потпуним обликом читања, који би изразио и живот и

уметност, и стварност и науку, у свеукупној појавности.

О народу који чита

Sol Belou је једном приликом приметио да о читалачкој јавности свако говори, али да нико о њој, у ствари, нема појма. Читалачка публика у Лесковцу заиста и даље остаје енигма, непознаница утолико сложенија. Најтеже је свакако констатација да се данас чита врло мало, па и да ужи круг устаљене читалачке публике није баш сасвим однегованог укуса и ширег интелектуалног хоризонта. Утихнуле су или знатно нарушене не никад одвећ уобличене читалачке навике знатног броја књизи иначе привржених грађана.

У животу веома динамичном, испуњеном различитим личним и друштвеним обавезама, не преостаје много слободног времена за читање, а, с друге стране, стоје на располагању разна средства за информисање, образовање и разоноду, у целини узев много јефтинија од књиге, а од ње не мање ни атрактивна. Користе се услуге лесковачке Библиотеке, али неупоредиво мање него што би то смело да буде. Било би лепше и корисније кад бисмо уместо о читалачкој публици могли да говоримо, како рече један писац, о народу који чита.

Читање у сну

Члан лесковачке библиотеке Јордан Здравковић сећа се да је у сну читао књигу Хазарски речник, мада у то време још није била ни објављена. Вели да је дату књигу прочитао погледом птице, одозго.

Тада смо први пут слушали шта је то читање у сну. Да се сан протумачи треба познавати оног који сања. Слика света почиње да се одражава у сну као у огледалу и да се памти... Али шта се то огледало у Јордановом сну? Павићева необјављена књига или историја Хазара велике прецизности? Није ли Павићев роман остварен његов сан? Ценећи Милорада Павића као писца, Јордан се домогао његовог романа убрзо по изласку из штампе, учланивши се у Библиотеку.

Павићева књига донета је у Библиотеку на први поглед необично. Јордан је заправо поклонио купљени примерак Библиотеци, а по учлањењу постао њен први читалац у Лесковцу.

Књигу је многим препоручио и никоме није говорио како да је чита. Саговорнике је чак збуњивао. Оно што су они тек касније разумели била је његова упорност да им стално скреће пажњу не на књигу већ на свет у њој, показујући им шта се догађа, на пример, са вегетацијом у току дана или годишњег доба. Укратко, развијао је њихове могућности запажања на извору, ван живота, у књизи.

Јордан Здравковић је схватио да је за књигу, односно виртуалитет њеног света, увођење библиотекарског као трећег, после писца и читаоца, значајно начело склада. Као и да се и без овог сазнања остаје било у једнини било у множини. Кад се ова тријада постигне ступа се на праг хармоније. Закони читања, односно сненања, као да се слажу са законима писања.

У међувремену, Јордан Здравковић је више пута сањао како чита, погледом птице, одозго. Сваком приликом јављала му се оптичка варка у оријентацији. Искривљени редови, покретна слова, конквесно разлиставање паралелних страница. И, коначно, слика хоризонта. То више није била вертикална пројекција, већ полу – пројекција обрису из птичије перспективе. Увођењем страна света, приказа зоре или сутона, озарености хоризонта, све је то изнова било корак ближе такозваној реалности. Простор књиге, међутим, и даље га је фасцинирао.

Толико да је погледом слетао као птица, и сам показујући се као птица: "кљуцао" је или је газио по древним исконским словима као по пољима жита, пиринча, хмеља, ту где се кроз векове напајала мисао Хазара. Јордан Здравковић осети да су, као поглед, и крила значајна за оријентацију у простору књиге.

Читалац и његов свет

Има оних који тврде да једно дело остаје у сећању читалаца по његовом јунаку. Ако је главној личности обезбеђено трајање иако читаоци осећају потребу да се враћају тексту у коме је његова судбина оваплоћена, онда је по овоме можемо јасно дефинисати заједнички портрет читаоца и јунака. Такав читалац у библиотеци се осећа као код куће, а код куће, с књигом пред собом, као у библиотеци.

Реч и садржај

Књига има и друге могућности да привуче читаоца. Таква могућност, између осталих, несумњиво је садржај дела. Сваки садржај подразумева причу, мит или изреку из писане или усмене, народне предаје. Сваки читалац, једноставно, као да разуме своје доба више од других и труди се да буде тумач свог времена. Онај ко сматра библиотеку богатим манифестовањем људског духа наћи ће у њој све оно што је најбоље што може да се нађе на једном месту.

Деца и библиотека

Док дечија литература непрестано осваја нове креативне и садржинске просторе, границе дечијег искуства непрестано се проширују, као што се и сензибилитет детета, при том, непрестано мења.

Са тим измењеним сензибилитетом савременог детета морају, данас, рачунати и они који воде библиотеку и они који се баве организовањем књижевних програма за најмлађе.

Деци, према томе, највише импонују књиге које афирмишу децу. Са таквим делима деца се најлакше идентификују и дилеме њихових јунака прихватају као своје.

Идеално Дечије одељење Библиотеке било би, према томе, оно у коме је само дете носилац организације и програма (под условом да је све динамично, да се дете афирмише кроз Библиотеку као мислеће и као делујуће биће.)

Библиотека и трагови

Није претерано рећи да су библиотеке историја човечанства и да се историја чувала и чува у библиотекама. Због тога је однос према библиотекама и књигама бар исто толико значајан колико однос према сопственом наслеђу.

Други живот библиотеке

У библиотеци живе књиге, стално или привремено у њу долазе и из ње излазе читаоци разних интересовања, а пре свега они којима је изгледа најпотребнија. Тако је било кроз историју, тако је и данас. Али, они су овде, више или мање, сви заједно захваћени особеним, живим нитима традиције и јединствене садашњости. Њу не може избећи нико, не само по природи њеног бивствовања и свакидашњице, него и због дубљих, трајно подстицајних разлога који извиру из културе народа, из дослуха са људима.

Убудуће, у условима све свестранијег раста уметности и науке, утицаји и положај библиотеке биће још више условљен активним занимањем за аутентичне вредности. То подразумева и развијање њене културне функције.

Сваке године у библиотеку изнова улази вишебројна генерација деце и младих, од којих многи нису у свој оквир навика унели и навику да читају, да посећују библиотеку, да се сусретну са књигом, да је разумеју и да присвоје све њене узбудљиве и тајанствене лепоте, да је присвоје као стални садржај.

ИСТИНА КОЈУ КЊИГЕ ЗНАЈУ

Овде, кажем и улазим.
Од непрестане храбрости ја сам.
Књига пружа што и сунце с неба.
А корице као море своје двери.
И додирујемо се.
Ми у додир сасвим продиремо.
С књигом нико није сам.
Зато читамо или макар зато.
И море би се овде усталило.

ПОЗДРАВ СВЕТУ БИБЛИОТЕКЕ

И ево са свих тачака
Даје ми знак који очекивах.

Са овог будног острва
то што оне кажу значи:
"Светло је."

За мене је овде светло.
Одавде силазим према времену.
Ох моја књиго!
Како се полако мрвиш између палца и кажипрста,
сачувана вековима као срце.
Књиго што показујеш наше путеве.

У КРУГУ ЧИТАЊА

Шта ради човек који чита?
Можда је сва тајна у том питању.
Ко је?
Зашто не устаје?
Зову га,
зову,
сви га зову
а он и даље чита.
И чита с њим цео свет.
Чита и Бог
који је измислио све приче.

ДА ОЖИВИМО УТРНУЛА ЖАРИШТА ДУХА Потреба за епилогом

Да оживимо утрнула жаришта духа, да
ишчитамо дела отргнута времену,
у видокругу историје,
другачијим видом запитаности пред старим
текстовима.

Старинска је звуковност језика безмерјем
тамног и неизрецивог
до поетске недовољности живог
говорења
нашег духовног изгревања
понуђеног овим данима на употребу.

Да одјекну сагласја научног и поетског,
из књиге у књигу,
као осведочења, сума оствареног,
од давнашњег песмоторја
до драме неопходности мишљења
духовним жудбовањем.

НОВИ ВЕК, МИЛЕНИЈУМ

Књиге имају своју сопствену судбину, писао је Црњански. Па,
дакле, и библиотеке. Лесковачка се није заустављала ни пред
искушењима времена у којем је настајала, ратовима и похарамима, ни
пред новом институционализацијом културе или наговештеним
видовима технолошког развоја какво је рачунарство, ни пред
ограниченошћу да делује у оскудним и ненаменским условима, а
још мање да излази на крај са финансијама. Имала је поверење у
себе, да има сопствену судбину и да је читање исто као и живот,
трагање, путовање, сазнање, откриће, лепота. Зато је без зазора
дочекала нови век. И нови миленијум.

Аутор: директор Народне библиотеке у Лесковцу

**Оснивач
Народна библиотека "Радоје Домановић"**

**уређује
Саша Хаџи Танчић**

**Компјутерска Обрада
Милош Дедић
Иван Цветковић**

**Секретар уредништва
Катарина Станковић**

Лесковац, 2004 година

ISSN 1820-7022 (online)